

Predgovor

Djelo pred vama objava je posljednjeg u nizu sačuvanih registara nastalih djelovanjem Zadarskog kaptola kao vjerodostojnog mjesta. Uz registar se objavljuje i njegova pomoćna bilježnica (tzv. *bastardel*), jedina pomoćna bilježnica sačuvana uz registar, koja pruža prvorazrednu mogućnost uvida u bilježničku praksu u službi Zadarskog kaptola. Štoviše, pomoćna bilježnica nije jedina posebnost registra. Za razliku od ostalih sačuvanih registara, potonji je nastao zajedničkim radom dvojice bilježnika u službi Zadarskog kaptola, Ivana de Trottisa Guarnerijevog i Teodora de Prandina pokojnog Antuna Ferrarollija.

O bilježnicima zajedničkoga kaptolskog registra i bastardela sačuvani su neujednačeni podaci, što je poglavito odraz vremena što su ga proveli u Zadru. Naime, životni put Prandina, koji je postao punopravni građanin Zadra, puno je sadržajnije dokumentiran u vrelima, dok bi za analizu temeljnih Trottisovih životnih odrednica bila potrebna pomnija arhivska istraživanja.¹

Na temelju dosadašnjih spoznaja razvidno je da su Trottis i Prandino poslovnu priliku u Zadru pronašli u razdoblju promjene vlasti i jačanja uprave kralja Ladislava Napuljskog. Obojica bilježnici s carskom ovlašću - Trottis podrijetlom iz Lombardije (Alessandria), a Prandino iz zaleđa Venecije (Vicenza) - možda su na neki način bili poslovno vezani uz napuljsko kulturno-društveno okruženje ili su jednostavno u Zadru našli povoljne poslovne mogućnosti. U svakom slučaju, nedvojbeno su se različito prilagodili životu u Zadru. Tako je Trottis ondje boravio svega četiri godine, a Prandino je u Zadru ostao do smrti.

Bilježnik Ivan de Trottis u Zadru se spominje od oko polovice 1403. do srpnja 1407, a u razdoblju 1404-1407. uz praksu pisara Zadarskog kaptola djelovao je i kao zadarski javni bilježnik. Činjenica da je njegov registar pomalo naglo nastavio voditi Prandino, upućuje ili na Trottisov žurni odlazak iz Zadra ili na njegovu smrt. No, s obzirom da u bilježničkim spisima nema traga njegovoj oporuci ili nekim ostavinskim raspravama, čini se da je prva mogućnost vjerojatnija, a moguća je i pretpostavka da mu je Zadar bio samo jedna od postaja u karijeri.

Prandino se u Zadru spominje od 1405.² Do neformalnog prestanka rada kaptola 1425. djelovao je kao kaptolski pisar, a osim toga bio je zadarski javni općinski bilježnik u razdoblju 1404-1441. te djelovao kao bilježnik Velikog sudbenog dvora zadarske komune 1404-1413, gdje se povremeno susreće i 1427. te 1437-1439.³ S obzirom na brojna poznanstva i ugled koji je na osnovi svog rada uživao, u službi su ga zadržale i mletačke vlasti, a s vremenom je razgranao gospodarsku djelatnost te stekao i društveni položaj zadarskog građanina. Njegov se posjed ponajprije nalazio u Zadru,⁴

¹ Detaljniji prikaz života navedenih bilježnika zaslužuje posebno istraživanje temeljeno poglavito na proučavanju spisa Državnog arhiva u Zadru. Naime, letimičan uvid u sačuvano arhivsko gradivo i ovdje izabrani podaci iz njihova života otvaraju niz vrijednih spoznaja bitnih za proučavanje društvene, kulturne i gospodarske prošlosti Zadra u prvoj polovici XV. stoljeća, a ponajprije pružaju uvid o uključenosti stranaca u domicilno društvo te grananje njihove djelatnosti ondje.

² Najstariji nama poznati dokument je oporuka od 23. travnja 1405. (DAZd, SZB, Teodor de Prandino, b. 6, fasc. 2, nr. 1).

³ Tomislav Popić, Zadarski sud Curia maior ciuiliium i njegovo djelovanje, doktorska disertacija, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2011, str. 210.

⁴ Usp. DAZd, SZB, Iohannes de Calcina (dalje: ICal), b. I, fasc. 1, sv. 1, 188-189 (17. III. 1442).

gdje je posjedovao nekoliko kuća,⁵ njegovoj neposrednoj blizini⁶ i na otoku Ugljanu.⁷ Prandinova se poslovna aktivnost, kako je bilo uobičajeno za njegov položaj, poglavito temeljila na davanju posjeda u zakup, a s tim u vezi zabilježeni su i njegovi učestali sudski sporovi oko posjeda.⁸ Također je bio aktivan i kao darivatelj,⁹ kreditor,¹⁰ posrednik,¹¹ pravni zastupnik,¹² izvršitelj oporuka,¹³ skrbnik¹⁴ te svjedok.¹⁵

Njegov potpuni suživot sa Zadrom i uspješnost gospodarskih poduhvata jasno su vidljivi i u gradnji hospicija, kojeg je potom 1447. predao na upravu zadarskom nadbiskupu.¹⁶ Povoljan gospodarski položaj u Zadru vjerojatno je dijelom imao uporište i u njegovom prijašnjem obiteljskom imetku.¹⁷

Sačuvana je i jedna od njegovih oporuka. Nevelika je sadržaja, sastavljena 8. veljače 1455, a otvorena 29. listopada 1473, vjerojatno nedugo nakon njegove smrti.¹⁸ Sukladno njoj želio je biti sahranjen u zadarskoj dominikanskoj crkvi Sv. Platona. Oporučnim legatom odvojio je sredstva za služenje 40 gregorijanskih misa za spas duše, a za izvršitelja oporuke i univerzalnog nasljednika imenovao je drvodjelca Antuna pokojnog Ivana Jurulića, zadarskog građanina.

Registar koji ovdje objavljujemo danas se čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu u fondu Zbirka kodeksa (Arhiv HAZU, Zbirka kodeksa, *Iadrensis capituli protocullum saec. XV*, IV. b. 41). Budući da je registar zabilježen već u najstarijim arhivskim inventarima, vjerojatno je u posjed Arhiva HAZU došao s drugim rukopisima Kukuljevićeve zbirke, a gdje se nalazio ranije, nije poznato. Velikog je formata s prostorom za marginu na lijevoj i desnoj strani. Dokumenti uglavnom slijede kronološki red, uz neke manje nedosljednosti. Pri objavi se, međutim, poštivala paginacija prema izvornom stanju registra, a ne kronološki red.

Za razliku od registra, pomoćna bilježnica čuva se u Državnom arhivu u Zadru među sačuvanim spisima Ivana de Trottisa, nastalima za njegova rada kao javnog općinskog bilježnika u Zadru.¹⁹ Kako je bilježnica ondje završila, a ne u Prandinovim spisima, s obzirom da ju je on nastavio voditi do 1425, teško je utvrditi. Riječ je o ne-

⁵ SZB, ICal, b. VIII, fasc. 1, sv. 2, 1 (12. VII. 1441).

⁶ Usp. DAZd, SZB, Nicolaus de Rossis de Pisis, b. I, fasc. 1, sv. 1, 33 (25. V. 1438); SZB, ICal, b. I, fasc. 1, sv. 1, 124-124' (10. III. 1441).

⁷ Usp. DAZd, SZB, Iacobus quondam Ostoje (dalje: IqO), b. I, fasc. 1, sv. 2, 49' (12. VIII. 1429); ICal, b. VIII, fasc. 1, sv. 1, 11' (29. IV. 1442); DAZd, SZB, Petrus Prettus de Pirano, b. I, fasc. 1, 78 (15. V. 1443).

⁸ SZB, ICal, b. I, fasc. 1, sv. 1, 21 (31. III. 1440); b. VIII, fasc. 1, sv. 3, 3' (14. XII. 1441).

⁹ SZB, ICal, b. VIII, fasc. 1, sv. 4, 6 (20. X. 1443).

¹⁰ Usp. DAZd, SZB, IqO, b. I, fasc. 2, sv. 2, 38'-39' (2. VII. 1431).

¹¹ Usp. DAZd, SZB, Nicolaus de Baro (dalje: NdB), b. I, fasc. 1, 4'-5' (17. VI. 1424).

¹² Usp. DAZd, SZB, Christophorus de Zeno, b. I, fasc. 1, 39' (26. II. 1411); Nicolaus de Rossis de Pisis, b. I, fasc. 1, sv. 2, 73'-74' (26. VIII. 1439).

¹³ Usp. DAZd, SZB, Nicolaus de Benedicti (dalje: NB), b. II, fasc. 1, sv. 2, 87'-90' (6. XI. 1438).

¹⁴ Usp. DAZd, SZB, ICal, b. I, fasc. 1, sv. 1, 193-194 (5. III. 1442).

¹⁵ SZB, ICal, b. VIII, fasc. 1, sv. 3, 11' (20. I. 1442).

¹⁶ DAZd, SZB, NB, b. I, fasc. 1, sv. 11, 4-4' (31. III. 1447).

¹⁷ Vidljivo je da je održavao trajne veze s djedovinom, a njegov brat Nikola de Prandino, građanin Vicenze, bio je ljekarnik; usp. DAZd, SZB, NdB, b. I, fasc. 1, 4-4' (17. VI. 1424).

¹⁸ SZB, ICal, b. VIII, fasc. 3, 126-126' (8. II. 1455).

¹⁹ Državni arhiv u Zadru, Spisi zadarskih bilježnika (dalje: DAZd, SZB), IT, b. 1 (unica), fasc. 3.

velikoj, danas restauriranoj bilježnici koja je, međutim, na pojedinim mjestima oštećena vlagom do nečitкости. Stoga neke dijelove pomoćne bilježnice pri transkripciji nije bilo moguće rekonstruirati, a dio riječi, katkad i čitavih redaka, nastojao se smisljeno pretpostaviti, što je obilježeno uglatim zagradama.

Registar i pomoćna bilježnica jasno su podijeljeni na dva dijela, sukladno razdoblju rada pojedinog bilježnika. Zapisi dvojice bilježnika odvojeni su praznim listom, no ipak ih je najlakše raspoznati po promjeni rukopisa. Tako su Trottisovi posljednji upisi u registru 17. rujna 1406. (dokument 35) i u pomoćnoj bilježnici 27. kolovoza 1406. (dokument 28), a dalje je posao vodio Prandino. Svaki od dvojice bilježnika imao je svoj način bilježenja dokumenata, njegovao svoju uporabu kratica i način pisanja određenih riječi (npr. *ecclesia sancte Anastasie* kod Trottisa, a *ecclesie sancte Anestasiae* kod Prandina). Razlike među njima možda su najvidljivije u njihovu načinu datiranja. Tako je u registru Trottis do 31. prosinca 1405. (odnosno završno s dokumentom 26) upotrebljavao stil inkarnacije i bedansku indikciju, a od tada božićni stil te, premda se to ne može potpuno pouzdano utvrditi, bedansku indikciju, dok je Prandino čitavo vrijeme upotrebljavao božićni stil i bedansku indikciju. U pomoćnoj bilježnici Trottis je pak upotrebljavao božićni stil i vjerojatno rimsku indikciju, a Prandino stil inkarnacije i bedansku indikciju. Takva uporaba kombinacije božićnog stila i bedanske indikcije rijetko je viđena u zadarskoj kaptolskoj praksi uopće.

Osobito je zanimljivo podudaranje između registra i pomoćne bilježnice. Naime, za očekivati je, s obzirom da obuhvaćaju isto razdoblje - registar (1403-1425) i pomoćna bilježnica (1405-1425) - da se njihovi zapisi (dokumenti) preklapaju. To je, međutim, slučaj samo u manjem broju dokumenata, njih 13. Uglavnom su istovjetni dokumenti u Trottisovom dijelu registra i pomoćne bilježnice, dok je u Prandinovom dijelu riječ o samo jednom dokumentu. Podudaranje dokumenata u registru i pomoćnoj bilježnici vidljivo je u tabličnom prikazu:

Br. dokumenta u registru	Br. dokumenta u pomoćnoj bilježnici	Datum
5	4	7. veljače 1405.
6	5	7. veljače 1405.
8	3	19. siječnja 1405.
9	2	19. siječnja 1405.
10	7	10. ožujka 1405.
17	9	30. svibnja 1405. (u r.) 15. travnja 1405. (u p.b.)
20, 21	10	23. travnja 1405.
20	11	23. travnja 1405.
21	12	23. travnja 1405.
22	8	14. svibnja 1404.
24	17	17. kolovoza 1405.
27	23	11. siječnja 1406.
36	36	10. studenoga 1408.

Malen broj istovjetnih dokumenata u registru i pomoćnoj bilježnici u svakom slučaju svjedoči o bogatoj i razgranatoj bilježničkoj praksi, ali i potvrđuje da je postojalo još registara nastalih djelovanjem Zadarskog kaptola kao vjerodostojnog mjesta, koji danas nisu sačuvani.

Po svom sadržaju registar i pomoćna bilježnica osobito su zanimljivi s obzirom na kontekst položaja hrvatskog plemstva u doba obnove mletačke vlasti nad Zadrom i njegovim zaleđem. Sukladno tome predstavljaju prvorazredno vrelo za istraživanje svekolikih sastavnica života hrvatskog plemstva zadarskog zaleđa, što pak, s oprezom, može biti i obrazac za proučavanje hrvatskog plemstva uopće.

Rukopis je u registru i nešto manje u pomoćnoj bilježnici uredan i čitak, s malo naknadnih pisarskih intervencija. Prilikom pripreme izdanja trudili smo se čitaocu ponuditi čisti tekst, dok su pojedini bilježnički ispravci naznačeni u popratnim bilješkama. Kratice u tekstu su razriješene, a prilikom pripreme korištene su uobičajene egdotičke konvencije (izjednačavanje dugog i kratkog *i*, poštivanje različitog pisanja grafema *u* i *v*). Sami pisari bili su često nedosljedni u pisanju, pogotovo u slučajevima kada se radilo o pisanju udvojenih slova ili drugim karakteristikama srednjovjekovnog pravničkog latinитета. Ortografija u transkripciji što vjernije slijedi izvornik te odstupanja od norme nisu posebno označavana. Ipak, ona mjesta za koja smo smatrali da mogu dovesti čitatelja u nedoumicu naznačena su uskličnicima, a ona gdje smo ostali nesigurni u čitanju upitnicima.

Prirjeđivači